

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ

*Пакуліна А.А., к. е. н., доцент,
Гуца Я.С.*

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Рушійною силою податкових інновацій було постійне відставання держави від розвитку економіки і постійної необхідності наздоганяти і підлаштовуватися під нові умови. Держави в усі часи прагнули бути в центрі економічної активності, економічна ж активність ніколи не стояла на місці, її центр приймав всі нові і нові форми.

Історію походження податків зазвичай поділяють на п'ять етапів.

Першими податками були податки на базові цінності: землю, худобу, працівників. Інше джерело податкових надходжень – податок з переможених – скоріше можна віднести до «державного підприємництва», якщо розглядати завоювання як проект зі своїми витратами (військо) і доходом (одноразовий податок на переможених і постійна данина або податки). До перших податків іноді відносять жертвопринесення. Всі ці податки були прямими, тобто стягувалися безпосередньо з осіб, які отримують дохід.

Наприклад, у Стародавньому Єгипті основним доходом служила плата за користування землею, що належить главі держави. У Стародавній Греції основним був прибутковий податок, але вільні громадяни міст його не платили. Замість цього громадяни вносили добровільні пожертвування, і тільки в екстрених випадках з них збирався встановлений відсоток доходів.

З розвитком поділу праці і ростом міст податкова система істотно збагатилася. На другому етапі виникли податки на виробництво або промислові податки на всі види господарської діяльності, крім сільськогосподарської. У торгівлі широкого поширення набули митні збори і непрямі податки – податки на продаж конкретних видів товарів.

В цілому цей етап розвитку оподаткування характеризувався великою кількістю податків і попаданням в податкову базу найширшого спектра об'єктів, аж до самих екзотичних. Держава встановлювала безліч податків, при цьому часто збір самих податків віддавався на відкуп. При всьому різноманітті податків треба було бути досить спритним, щоб заробити на їх збір та при цьому залишитися живим. Вся система викликала безліч нарікань у підданих. Система трималася завдяки силі примусу і звільнення від податків головних опор влади.

Характерною моделлю поведінки держав цього етапу було взяття за основу податкової системи Римської імперії і «збагачення» її новими формами податків. Так у Візантійській імперії до VII ст. включно список прямих податків містив 21 вид: поземельний податок, податки на оснащення армії, податок на покупку коней, податок на рекрутів (виплата якого звільняла від військової повинності), мито на видачу державних актів і т. д. Податки платили сенатори, а також чиновники і військові, які отримали підвищення в посаді.

Широко практикувалися надзвичайні податки: на будівництво флоту і т. п.

На третьому етапі збір податків перейшов від відкупників до чиновників. Велика частина податків забезпечувалася непрямими податками - акцизами і прибутковими податками.

Влада потребувала не просто в системі збору та ставок податків, вона потребувала наукової обґрунтованої теорії, яка поєднала б справедливість оподаткування – виправдання податків з ефективністю – максимальною вигодою всьому суспільству. Свій внесок в створення теорії оподаткування зробив Адам Сміт. Наприкінці XVIII ст. у своїй роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» він не тільки стверджував, що податки вигідні суспільству і це ознака свободи громадян, а не рабства, а й визначав основні принципи оподаткування, актуальні до нашого часу:

- принцип справедливості – «піддані держави повинні по можливості, відповідно до своєї здатності і сил, брати участь в утриманні уряду, тобто відповідно доходу, яким вони користуються під заступництвом і захистом держави».

- принцип визначеності – «податок, який зобов'язується сплачувати кожна окрема особа, повинен бути точно визначений, а не довільний. Термін сплати, спосіб платежу, сума платежу – все це повинно бути ясно і виразно для платника... Невизначеність оподаткування розвиває нахабність і сприяє підкупності того розряду людей, які і без того не користуються популярністю навіть в тому випадку, якщо вони не відрізняються нахабством і продажністю».

- принцип зручності – «кожен податок повинен стягуватися в той час або тим способом, коли і як платникові найзручніше платити його».

- принцип економії – «кожен податок має бути так задуманий і розроблений, щоб він брав і утримував із кишень народу якомога менше від того, що він приносить державному казначейству. Зобов'язуючи людей платити, він може тим самим зменшувати і навіть знищувати фонди, які дозволяли б їм здійснювати ці платежі з більшою легкістю» [1].

Четвертий етап у розвитку податків припав в Європі на XIX ст. і був пов'язаний з підйомом виробництва і економіки, пов'язаними з концентрацією виробництва – швидким зростанням міст, а також вивченням проблеми оподаткування протягом досить тривалого періоду. Держава змінила пріоритети в оподаткуванні. Головним об'єктом оподаткування став оборот – перехід цінностей від одного суб'єкта іншому. Отримали розвиток податки на оборот. Громадяни відчутно відчували податок на спадок. Поширилися податки на операції. Також набули поширення податки на капітал, в основному на його приріст у вигляді відсотків за цінними паперами або депозитними вкладками, зростання вартості активів.

З цим етапом інтерес до систем оподаткування гасне. Податкові системи в різних державах стають все більш схожими один на одного. Винахідливість влади сильно обмежена, з одного боку, процедурами ухвалення рішень, а з іншого - розвиненістю економічної теорії в частині оподаткування.

П'ятий етап у розвитку оподаткування був обумовлений переважним

розвитком фінансової сфери, а також вдосконаленням методів управління і контролю фінансами. З відділенням функції власника від функцій управління були розроблені технології, що дозволяють власнику контролювати через фінанси об'єкти володіння своїм майном. Отримали розвиток аудиторські, консультаційні, інвестиційні компанії, що надають широкий спектр послуг власникам капіталу. Новітніми економічними досягненнями скористалося і держава. Більш прозора бухгалтерія підприємств дозволяла не тільки збирати більше податків, але і робити їх більш справедливими і ефективними.

Розвиток податків на п'ятому етапі і доповнювався і визначався розвитком економічної теорії. Економістів хвилювали не тільки питання збору податків, а й питання виробництва: що громадяни отримували в обмін на податки, яким чином найбільш ефективно організувати виробництво суспільних благ в обмін на податки. Основи економіки суспільного сектора були закладені на початку ХХ століття, в останнє десятиліття ця дисципліна отримала особливий розвиток.

Отже, починаючи з моменту формування, пройшовши довгий шлях трансформації та розвитку, податки залишаються ефективним знаряддям втілення державної політики з питань соціального розвитку та економіки. Процес формування податкової системи є безперервним. Тому виникає необхідність внесення змін до правової бази податкової системи з метою приведення її у відповідність тим соціально-економічним умовам які виникають у державі.

Література:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Соцэкгиз, 1962. 654 с

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

*Пакуліна А.А. , к.е.н, доцент,
Гуца Я.С.*

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Податки – обов'язкові, індивідуально безоплатні платежі, що стягуються з фізичних та юридичних осіб, що встановлюються органами законодавчої влади з визначенням розмірів, термінів сплати, призначені для забезпечення діяльності органів влади.

Існує два види податків: непрямі та прямі. Непрямі податки – податки на товари та послуги, які встановлюються центральними і місцевими органами влади у вигляді надбавок до ціни товарів або тарифу на послуги і не залежать від доходів платників податків. Виробники і продавці виступають у ролі збирачів непрямих податків, уповноважених на те державою, а покупець стає платником прямого податку. Найбільш поширені непрямі податки у вигляді акцизів, податку з продажів, мит, митних зборів. Прямі податки, в свою чергу,